

План практичних занять
ТЕМА 1. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВНИЧОЇ МОВИ
Практичне заняття №1

Теоретичні питання

1. Лексичний склад правничої мови: загальна характеристика
2. Поняття, ознаки, види юридичних термінів.
3. Способи творення юридичних термінів.
4. Юридичні дефініції: поняття, види
5. Синонімія, омонімія та антонімія юридичної лексики.

Практичні завдання

1. Опрацюйте тест Додатку Г «Вимоги до терміна» до ДСТУ 3966:2009 «Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» і дайте відповіді на такі запитання:

- 1.1. Які види юридичних термінів, класифікованих за структурою терміна, Ви можете навести?
- 1.2. Якими є загальні ознаки терміна? Чи мають вони специфіку щодо юридичних термінів, на Вашу думку? Відповідь обґрунтуйте.
- 1.3. Які є моделі творення термінів? До який з них можна віднести такі юридичні терміни як: правотворення, залишення позовної заяви без розгляду, наддержавний, правозастосовчий.
- 1.4. Які особливості творення термінів в українській мові? Чи правильні терміни «господарюючий суб'єкт», «легітимуюча мета», «оціночне поняття»? Відповідь обґрунтуйте.
- 1.5. Яка відмінність у значення юридичних термінів «правозастосування» і «правозастосовування»? Відповідь поясніть.

2. Опрацюйте текст і выпишіть такі лексичні одиниці: юридичні терміни; юридичні номенклатури; загальноживані слова; терміни, які належать до інших галузей (не юридичних). Свою позицію аргументуйте.

!!! Текст 1 виконують студенти, чий прізвища розпочинаються на літери А-М

Незважаючи на особливе місце права на життя з-поміж інших положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція), його межі не є визначеними у тексті самої Конвенції. Однак Європейський суд з прав людини (далі – Суд) у своїй практиці неодноразово висловлювався стосовно питань про початок права на життя та його зникнення. Стосовно виникнення цього права національне законодавство держав-учасниць Конвенції закріплює різні позиції: від надання жінці права самостійно вирішувати питання про аборт – до заборони абортів.

У справі «Paton v. the United Kingdom» (1980) Комісія вказала, що штучне переривання вагітності тривалістю десять тижнів з метою захисту фізичного чи психічного здоров'я вагітної жінки за законодавством Сполученого Королівства не є порушенням ст. 2 Конвенції. Комісія також стверджувала, що у ст. 2 Конвенції не визнається абсолютне право на життя ненародженої дитини. Однак Комісія залишила відкритим суперечливе питання про те, чи ст. 2 Конвенції не захищає ненароджену дитину взагалі або ж чи зародок має право на життя, яке може піддаватися певним обмеженням, одним з яких (про який і йшлося у цій справі) був захист здоров'я вагітної жінки.

Позиція Комісії була уточнена, а скоріше, змінена у справі «H v. Norway» (1992). У цій справі законне переривання вагітності на чотирнадцятому тижні з мотивів, що вагітність і народження дитини можуть поставити жінку у складну життєву ситуацію, визнавалося таким, що не суперечить ст. 2 Конвенції. Обставини справи H відрізнялися від справи Paton тим, що переривання вагітності було здійснено на більш пізньому строці вагітності, а також тим, що його мотиви були радше соціальними, аніж медичними. Комісія зазначила, що обмеження, передбачені як другим реченням ч. 1, так і ч. 2 ст. 2, за своєю природою є такими, що стосуються лише народжених осіб і не можуть застосовуватися щодо дитини, яка повинна народитися. Хоча ключем до рішення Комісії у справі «H v. Norway» було розуміння того, що національні законодавства держав-учасниць Конвенції з питання абортів значно відрізняються.

З огляду на це, держави мають володіти значною свободою розсуду в цих питаннях. Завдання конвенційних органів полягає у тому, аби встановити, чи держави не перевищили меж такого розсуду. Норвегія, на думку Комісії, їх не перевищила. Проте залишається незрозумілим, чи Комісія дійшла б такого самого висновку у разі, якби закон, який надає вагітній жінці право на переривання вагітності строком до 12 тижнів, не відповідав вимогам закону у розумінні Конвенції. Втім, у цій же справі Комісія зазначила, що у разі, якщо знову доведеться вирішувати питання про те, чи ст. 2 Конвенції захищає право на життя ненародженої дитини, «не слід виключати того, що за певних умов можна надати захист ненародженій дитині»; однак такі умови залишилися не уточненими. В цілому ж підстави для переривання вагітності, визнані відповідними Конвенції у справі «H v. Norway», є дуже широкими і такими, що можуть охопити багато життєвих ситуацій.

У рішенні у справі «Vo v. France» від 08.07.2004 Суд підтримав позицію Комісії у справі «H v. Norway», додавши, що «потенціал і здатність ембріона людини стати людиною вимагають його захисту в ім'я людської гідності, однак це не вимагає розглядати його як людину, котрій належить право на життя у сенсі ст. 2 Конвенції». На думку Суду, право ембріона на життя явно обмежене правами та інтересами матері.

Отже, вирішення питання про те, коли ж починається життя людини, віддається на розсуд держав-учасниць Конвенції з огляду на те, що їх відповідь на нього є неоднозначною, та оскільки у межах держав Ради Європи поки що немає консенсусу щодо наукового та юридичного визначення моменту виникнення життя.

!!! Текст 2 виконують студенти, чії прізвища розпочинаються на літери Н-Я

Закінчення життя людини у контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) пов'язується і з проблемою евтаназії. Вперше це питання постало перед Комісією з прав людини (далі – Комісія) ще у 1993 р. у справі «Widmer v. Switzerland». У цій справі Комісія вказала, що ст. 2 Конвенції не вимагає криміналізації пасивної евтаназії, тобто встановлення кримінальної відповідальності за ненадання лікування смертельно хворій людині. Кардинально протилежною є відповідь на питання про відповідність ст. 2 Конвенції акту активної евтаназії. Важливою у цьому випадку є згода пацієнта на евтаназію. Зі ст. 2 Конвенції не впливає обов'язок держави законодавчо заборонити

евтаназію на прохання пацієнта. У питанні про легалізацію евтаназії, так само як і у питанні про аборти, саме державі надається значна свобода розсуду (margin of appreciation).

Питання про право людини самостійно завершити своє життя виникло у контексті ст. 2 Конвенції і у справі «Pretty v. the United Kingdom» від 29.04.2002, у якій заявниця скаржилася на порушення права на життя через відмову її органів влади Сполученого Королівства в евтаназії за наявності відповідних медичних показів для цього. Проте Європейський суд з прав людини (далі – Суд) відмовився визнавати порушення права на життя у цьому випадку, оскільки: «ст. 2 без викривлення змісту не може тлумачитися як така, що надає діаметрально протилежне право – право померти. Тому жодне право на смерть чи то від рук третьої особи, чи за допомогою держави не може впливати зі ст. 2 Конвенції. Підтвердженням цього є й Рекомендація 1418 ПАРЄ». Тому Суд, збалансовуючи суспільний інтерес щодо збереження життя людей та особисту свободу людини, віддав перевагу першому.

3. Перетворіть текст у формі діалогу в розмовному стилі на текст у формі розповіді в офіційно-діловому стилі.

!!! Текст 1 виконують студенти, чії прізвища розпочинаються на літери А-М

Позивач – Чоловік мене покинув у 1978 році. Зв'язався з якоюсь бабою і наживав п'ятами. А те, що синові було 10 років, що хлопчиська треба було поставити на ноги – це йому було байдуже. Я думала, що він за горілкою хоч про аліменти не забуде. Самі розумієте, скільки хлопчиську всього купувати треба. А у мене зарплата – 1 100. Та куди там! Аліменти довелося стягнути по суду. Тоді він в бігу подався. Рік його шукали, аліментів, звичайно, ніяких. Знайшли, він на Херсонщині був. Посадили. Рік відсидів, вийшов і знову тікати. Ще пару років пробігав, знову зловили. Дали новий термін. А як вийшов він – син уже дорослий. Це справа минула, але покидьок він і є покидьок. Сволота остання. Суддя – Прошу Вас вибирати висловлювання. Позивач (схлипуючи) – Я б не виражалася, я б ... для нього вибрала. Суддя – Я оголошую вам зауваження. І говоріть, будь ласка, по суті. Позивач – Ну, звичайно, у нас гласність, а я навіть на суді не можу правду сказати. Суддя – Правду Ви сказати можете і повинні, але тільки що стосується справи – спору про спадщину. Позивач – А чого там про спадщину говорити? Коли він дізнався, що син захворів – рак печінки – став навідуватися.

Я-то дивувалася: батьківські почуття прокинулися. Один раз навіть запропонував, коли син зовсім поганий був, пару днів з ним посидіти, щоб я могла в село до матері з'їздити. Ну, я-то здуру і погодилася. Коли повернулася – ось з того самого дня – він більше жодного разу і не зайшов. А коли син через місяць помер, прийшов – відразу після 9-го дня це було – і почав пхати мені в ніс заповіт, що, мовляв, син все йому записав. Я навіть відразу і не подивилася на дату – бачу тільки: підпис якась дивна, а потім збагнула, що заповіт складався тоді, коли я до матері в село їздила, але Миколці тоді вже наркотики кололи. Суддя – А що саме, Ви не знаєте? Позивач – Правідол, кажись. Суддя - Промедол Позивач - Ось-ось. Ну, я і вирішила до суду подати. Заповіт – то виходить липовий.

!!!! Текст 2 виконують студенти, чії прізвища розпочинаються на літери Н-Я

Суддя – Чи можете Ви сказати, коли бачили заповіт? Свідок – Роки два-три тому. Суддя – А точніше? Свідок – Боюся наплутати. Адвокат – А за яких обставин Ви його бачили? Свідок – Здається, ми святкували Новий рік. Я пам'ятаю, була зима. Адвокат – А де Ви зустрічали Новий рік у цьому році? Свідок – Вдома, з сім'єю. Адвокат – Ви точно це пам'ятаєте? Свідок – Що ж я божевільний? Звичайно. Мені до цього кілька років не вдавалося провести Новий рік вдома. Адвокат – А що так? Обов'язкові гості? Свідок – Та ні, я ж льотчик. Насамперед, літаки. Адвокат – Ну, добре, а в минулому році Ви де були? Свідок – В Анкарі. Адвокат – А позаминогого? Свідок – Тоді я ще на внутрішніх лініях був. В Одесі тиждень сидів. Метеорологи погоду не давали. Адвокат – А до цього? Свідок – У лікарні. Адвокат – А ще раніше? Свідок – Це який же рік? 92-й виходить? Адвокат – Так. Свідок – Тоді я ще в армії служив. Значить, в частині. Адвокат – То як же Ви могли бачити заповіт на Новому році? Свідок – Я і не говорив, що на Новому році. Адвокат – Ні, говорили Свідок – Та ні ж, не говорив. Суддя – Припиніть сваритися. Свідок, уточніть, коли Ви бачили заповіт. Свідок – Здається, минулого року. Суддя – За яких обставин? Свідок – Це було якесь сімейне свято. Напевно, день народження. Так, точно. День народження. Суддя – Значить, Ви бачили заповіт торік, на дні народження спадкодавця. Свідок – Так. Адвокат – Але це було взимку? Свідок – Ну, я ж сказав, що був сніг. Адвокат – А Ви не пам'ятаєте, на якому папері було написано заповіт: білої або блакитної? Свідок – Не пам'ятаю. Адвокат – А якими чорнилом: синім або чорним? Свідок – По-моєму, чорними. Адвокат – Може,

видрукувано на машинці? Свідок – Навряд чи. Старий не вмів друкувати. Адвокат – Ви говорите про заповіт, яким він має бути або яким Ви його бачили? Свідок - Зрозуміло, те, що бачив. Адвокат - Так як воно було: на машинці або від руки? Свідок – Не пам'ятаю. Адвокат (до суду) - Дозвольте поставити запитання відповідачу. Суддя – Будь ласка. Відповідач, встаньте. Адвокат – Коли день народження Вашого батька? Відповідач – 11 серпня. Адвокат (до свідка) - Що Ви тепер скажете з приводу снігу? Свідок – Якого снігу? Адвокат – Який був, коли Ви бачили заповіт. Свідок – Ну, може бути, я переплутав. Адвокат – Так що ж Ви нам можете повідомити конкретно з приводу заповіту, крім його змісту, який, до речі кажучи, могло Вам стати відомим навіть вчора? Свідок – Ви що, хочете сказати, що я брешу? Адвокат – Це вже вирішуватиме суд.

Рекомендовані джерела

1. Рабінович П., Дудаш Т. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 17-29. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-17-29.pdf
2. Додаток Г, Додаток Д. *ДСТУ 3966:2009 Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять*. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=59415
3. Дудаш Т. І. *Юридична мова : посібник-практикум*. Львів : Видавничий центр юридичного факультету, 2013. 80 с.
4. Гінзбург М. Правила вживання ся-дієслів у фахових українських текстах / Михайло Гінзбург // *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». – 2016. – № 842. – С. 3–17 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-842-2016/pravyla-vzhyvannya-sya-diyesliv-u-fahovyh-ukrayinskyh>

5. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ : Алерта, 2011. 696 с.
6. Співвідношення активних і пасивних конструкцій у наукових текстах. [в] Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст, Л. А. Радомська. *Українська мова*. Вінниця : ВНТУ, 2010. 90 с. URL:
7. Нове використання деяких сполучників в українській мові [в] Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст, Л. А. Радомська. *Українська мова*. Вінниця : ВНТУ, 2010. 90 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/radomska_ukr_mova/2.htm
8. Кабиш О. О. Українська мова в судово-процесуальній сфері : навч.-практ. посіб. Київ : Алерта, 2019. 110 с.

ТЕМА 1. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВНИЧОЇ МОВИ

Практичне заняття №2

Теоретичні питання

1. Стилiстичнi особливостi правничої мови. Функцiйнi напрями правничої мови.
2. Синтаксичнi особливостi правничої мови.
3. Значення мови у практичнiй роботi правника.

Практичнi завдання

1. На пiдставi власних пошукiв, запропонуйте заміну для таких термiнiв, термiноелементiв чи слiв, що їх часто використовують у правничiй мовi (див. наданi матерiали). Чому наведенi словосполуки є неправильними?

4. *Домiнуюча точка зору*
5. *Розглядуване питання*
6. *Передбачуванiсть права*
7. *Вiдкриття кримiнального провадження*
8. *Закриття кримiнального провадження*
9. *Вiдновлення кримiнального провадження*

2. Перебудуйте складнi речення так, щоб були дотриманi вимоги щодо: 1) простоти i зрозумiлостi речень та 2) активного стану дiєслiв, якщо у реченнi є суб'єкт дiї (уникнення «дiяча в орудному вiдмiнку»).

1. “Щодо твердження прокурора та слiдчого про те, що Н. вчинив тяжкий злочин, у нього вiдсутнi мiцнi соцiальнi зв'язки за мiсцем проживання, а саме Н. не має власної сiм'ї, не одружений, немає дiтей, вiдмовився вiд дачi показiв, у нього вiдсутнє постiйне мiсце

роботи, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення завдана істотна шкода потерпілому на суму 51698,88 грн. та зухвалість з якою було вчинено кримінальний злочин, то слід зазначити, що вказані обставини вже з'ясовувались слідчим суддею під час розгляду клопотання про застосування тимчасового запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту – 12.05.2015 року та відтак не виникли після прийняття ухвали слідчого судді від 12.05.2015 року та існували під час прийняття зазначеної ухвали”. (Ухвала про зміну запобіжного заходу від 20.05.2015).

2. “Підозрюваний в судовому засіданні також не заперечив, що телефонував свідку П., однак зазначив, що розмовляючи з П. він порадив йому, що той може послатись на ст.63 Конституції України від дачі показів” (Ухвала про зміну запобіжного заходу від 20.05.2015).

3. “Тому посилання позивачки як на підставу позову на те, що підписуючи відповідне розпорядження про призначення відповідального за вчинення нотаріальних дій Корницької сільської ради, секретаря виконкому ОСОБА_9 сільський голова перевищив свої повноваження суд відхиляє.” (Рішення Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області у справі № 346/103/16-ц від 12.05.2016).

4. “Крім того, ними спільно придбано меблі, електротовари та інші речі побутового вжитку, що залишилися в будинку, а також трактор Dong Feng з навісним обладнанням до нього. Так як домоволодіння є спільною сумісною власністю подружжя, то батьку чоловіка ОСОБА_6 видано свідоцтво про право власності на це майно, яке не є його власністю”. ...Позивачкою не подано доказів про те, що цей будинок було збудовано під час перебування у шлюбі з ОСОБА_2,

(Рішення Апеляційного суду Івано-Франківської області у справі № 352/2550/14-ц від 10.05.2016).

5. “Судом встановлено, що ОСОБА_2 є інвалідом II групи і як вбачається з акту судово-психіатричного експерта № 08 від 14.01.2015 року, проведеною по справі, ОСОБА_2 виявляє ознаки вродженого недоумства у вигляді легкої розумової відсталості (вираженої слабкості), що позбавляє його розуміти значення своїх дій та керувати ними.” (Рішення Берегівського районного суду Закарпатської області у справі № 297/2209/14-ц від 04.02.2015).

6. Представник позивача в судовому засіданні позовні вимоги підтримав та пояснив, що 20.05.2009 року посадовими особами регіонального управління контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів Державної податкової адміністрації України в Івано-Франківській області була проведена перевірка об'єктів роздрібної торгівлі магазину «Колія» та магазину «Центральний», якою встановлено факт зберігання фальсифікованих алкогольних напоїв, алкогольних напоїв без марок акцизного збору встановленого зразка (Постанова Івано-Франківського окружного адміністративного суду у справі № 2а-1871/09/0970 від 11.02.2010).

3. Перетворіть дослівно записане розмовне мовлення у виклад юридично значущих фактів у офіційно-діловому стилі.

Батьки / коли старий будинок продали / гроші віддали мені / Тридцять тисяч / Я в місто приїхала / гроші покрутити вирішила / Галина Григорівна ... ну -у / працює вона зі мною / підказала людей / ну / до кого звернутися / Я і звернулася / Знати б / де впадеш / солону б підстелила / Сергій цей / якого Галька порадила перепродажем займався / Оптом дешевше закупить / подорожче продасть / Купи- продай / одним словом / Ось ... / виходить / ...Ну ми

з ним гроші в у.о. перевели / в бакси простіше / Долар - то тоді п'ять гривень був / Воно шість тон і вийшло / Перший раз все як по маслу / через три місяці / виходить / віддав все з відсотками / все віддав копійка до копійки / Як домовлялися / так і вийшло / Потім значить часу пройшло небагато / Я вже прикупити вирішила дещо / ну дрібниці / Ось тут він сам до мене і прийшов / ну і каже / Ти бабки не витратила ? / Я кажу / не встигла ще / Він і попросив / ще на три місяці на тих же умовах покрутити мої гроші / Я дурна і погодилася / Ось ... / значить віддала я йому шість штук / Розписку взяла / як годиться / вона у вас в справі є / Тут я вже не боялася / понадіявшись на його порядність / та й в перший раз він день у день гроші ж віддав / .. Ну загалом вдруге віддала я йому гроші зі спокійною душею / Тим більше відсотки він обіцяв кожен місяць заносити до мене додому / А він прикидався / інтелігента з себе корчив сраного / Щур поганий / Ну приніс він у перший місяць частину відсотків – сто баксів / І каже вибач / не хвилюйся / виходить / все нормально бабки крутяться багатою скоро будеш хату каже / можна буде купити / І колега моя запевняла / що мужик він нормальний / а тут криза ця почалася / я до нього приїхала / а він каже що грошей немає Ну я в шоці / наговорила йому / все що думала / а сама не повірила / попросила мужиків пригрозити йому / а він кришу з блатних прислав / Ну ті й наїхали / що я ще й винуватою залишилася / мовляв / не треба було погрожувати ...

4. Побудуйте конструкції з «діячем в орудному відмінку» або з неправильно вжитими ся-дієсловами на два можливі варіанти речень, замінивши неправильні форми на: 1) активні дієслівні конструкції та 2) безособові речення з предикатними форматами на -но, -то.

1. Судом встановлено, що потерпілому завдалися тілесні ушкодження **(утворіть два можливі правильні варіанти речення)**.
2. Стороною відповідача подано клопотання про залишення позовної заяви без розгляду **(утворіть два можливі правильні варіанти речення)**.
3. Відповідно до усталеної практики, нами виконано умови укладеного договору належним чином **(утворіть два можливі правильні варіанти речення)**.
4. Правова держава розглядається як політико-юридичний ідеал **(утворіть два можливі правильні варіанти речення)**.
5. Науковцями аналізується основна роль держави у політичній системі суспільства **(утворіть два можливі правильні варіанти речення)**.
6. Згідно з нормою статті 129 Господарського процесуального кодексу України розподіл судових витрат судом касаційної інстанції не здійснюється **(утворіть один можливий правильний варіант речення)**.

Рекомендовані джерела

1. Рабінович П., Дудаш Т. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 17-29. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-17-29.pdf
2. Додаток Г, Додаток Д. ДСТУ 3966:2009 *Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять*. URL:

http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=59415

3. Дудаш Т. І. Юридична мова : посібник-практикум. Львів : Видавничий центр юридичного факультету, 2013. 80 с.
4. Гінзбург М. Правила вживання ся-дієслів у фахових українських текстах. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2016. № 842. С. 3–17. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-842-2016/pravyly-vzhyvannya-sya-diyesliv-u-fahovyh-ukrayinskyh>
5. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ : Алерта, 2011. 696 с.
6. Співвідношення активних і пасивних конструкцій у наукових текстах. [в] Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст, Л. А. Радомська. *Українська мова*. Вінниця : ВНТУ, 2010. 90 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/radomska_ukr_mova/5.htm
7. Нове використання деяких сполучників в українській мові [в] Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст, Л. А. Радомська. *Українська мова*. Вінниця : ВНТУ, 2010. 90 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/radomska_ukr_mova/2.htm
8. Кабиш О. О. Українська мова в судово-процесуальній сфері : навч.-практ. посіб. Київ : Алерта, 2019. 110 с.